

Slavko Kremenšek⁺

H GENEZI RAZMERJA MED ETNOLOGIJO IN GEOGRAFIJO

Ko smo pred leti govorili o razmerju med etnologijo in slavistiko, smo med drugim ugotovili, da si etnologija in slavistika po svojem izviru nista v takšnem sorodstvu, kakor se to običajno zdi. Etnologija je kot posebna veda nastajala v drugačnem sorodstvenem razmerju, kakršno se ji pripisuje, ko njen nastanek povezujejo z razdobjem romantike. Kot plod razsvetljskih družboslovnih koncepcij se je etnologija najprej rojevala v okviru državoznanstva, v sestavu tako imenovane statistične vede. Bila je blizu geografiji in se je uveljavljala v razsvetljski historiografiji; tudi pri nas.¹

Nakazane ugotovitve so bile oprte na več dotedanjih obravnav nastanka in razvoja posamičnih evropskih etnologij, pa tudi na nadrobne analitične prikaze domačih piscev, tako Antona Tomaža Linharta, Balthasarja, Hacqueta in Jožefa Košiča, ki jih je opravil Vilko Novak. Na tej podlagi so bile poudarjene nekatere značilnosti iz razsvetljskih pobud izvirajoče etnološke misli. Ugotovljeno je bilo, da je začetek bolj ali manj kontinuiranega strokovnega prizadevanja, ki je dobilo v razsvetljenstvu svoje lastno ime, po vsebini istovetno s pojmom etnologija, povezan s takratno gospodarsko in notranjepolitično problematiko in manj z interetničnimi odnosi. Demografske razmere, gospodarsko življenje, razmerje med ljudmi in njihovim naravnim in kulturnim okoljem, značaj prebivalcev posamičnih območij, njihova kulturna podoba, njihov vsakdanjik in način mišljenja, to so bila

⁺ Dr., red. univ. prof., Oddelek za etnologijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

področja, iz katerih je rasla etnološka veda kot sestavni del široko pojmovanega deželoznanstva. Njen nastanek je določala družbena praksa. Kameralna uprava, merkantilistični gospodarstveniki, nosilci fiziokratske politike so potrebovali informacije in ocene za politične ukrepe in reformne zamisli. Posredi so bili seveda tudi manj pragmatični nagibi. Opazna je bila želja po širjenju razgledov. Vse to pa se je pokazalo v različnih oblikah topografskega in statističnega dela, v geografski, domoznanski in potopisni literaturi, v poučnem slovstvu za kmetovalce, tudi v samostojnih monografijah posamičnih območij in etničnih skupin.²

Če smo torej ob srečanju s slavisti opozarjali na izvirno rahlo povezanost med etnološkimi, literarnozgodovinskimi in jezikoslovnimi vprašanji, govori vse, kar smo povedali, o bližini med etnologijo in geografijo. Seveda pa velja to le za tako imenovano razsvetljsko ali državoznansko smer v etnologiji. Usmeritev, ki se je pojavila le kakšni desetletji pozneje, je bila v nekaterih pogledih tudi v temeljih drugačna. Medtem ko je razsvetljske nosilce etnološke misli zanimala v prvi vrsti sodobnost in so tako zlasti opisovali takratno življenje, so se, nasprotno, romantično naravnani pisci usmerjali v iskanje t.i. narodnega duha, ki naj bi bil najbolj pristen in zato tudi najzanimivejši v daljni preteklosti. V središču njihovega zanimanja je bila tako ideja, odmaknjena od resničnega življenja sodobnega človeka, čeprav so njena dozdevna sporočila iskali med sodobnimi podeželani.

Spričo narodnobuditeljskega pomena so bili romantični pogledi v preteklem stoletju v ospredju. Proti koncu stoletja je sicer njihova družbena teža usihala, toda v obliki novoromantičnih konceptov se je marsikaj iz te dobe ohranilo pri življenju tako rekoč v naš čas. Tako so v romantiki izoblikovani etnološki pogledi za dolgo razdobje zasenčili ali

celo prekrili prvotno usmerjenost etnološke misli. Na Slovenskem smo začeli izvirne značilnosti etnološke vede bolj ali manj na novo odkrivati šele pred nedavnim; seveda ne povsem naključno. Prvotne oblike etnološkega zanimanja so nam ob naši današnji usmerjenosti postale blizu. Ugotovili smo, da je naše današnje ukvarjanje s topografskimi študijami, z vprašalnicami, da je upiranje takšni specializaciji, ki ne upošteva dovolj povezanosti pojavov, da je prenašanje poudarka s predmetov in folklornih pojavov na ljudi in poudarjanje uporabnosti raziskovalnih izsledkov pravzaprav v nekem smislu vrnitev k izvirom etnološke vede; tako domače kakor tuje.

Ceprav smo doslej že opozorili na ta in oni pojav iz zgodovine naše vede, ki korenini v razsvetljenem razvojnem toku, nam njena celostna in temu ustrezno podrobna podoba še manjka. Glede na omenjeno sorodstveno povezanost z geografijo bo pričujoči posvet nedvomno tudi v tej smeri koristen.

Iz etnološkega zornega kota, kakršnega se nam je izoblikoval doslej, bi o razmerju med etnologijo in geografijo v dobi razsvetljenstva, torej v drugi polovici 18. stoletja, k povedanemu ne vedeli kaj bistvenega dodati. Na naša opozorila o začetkih tudi naše etnologije že v tem času so posamezni zgodovinarji ugovarjali, da je etnologija pač mlajša in je v omenjenem času šlo med drugim najbrž le še za zgodovinsko-geografsko "opisovanje ljudstev".³ Ugovora nismo sprejeli, čeprav smo se pri tem vprašanju v največji meri opirali na tuje analize in poznano starost imena za etnološko vedo. Vendar naj k našim dosedanjim navedbam literature na to temo dodamo še eno novejših del v okviru omenjenih analiz že upoštevane- ga Gerharda Lutza, ki ga je pod naslovom Nastanek etnologije in poznejše razmerje med Vokskunde in Völkerkunde v Nemčiji pripravila za natis v Glasniku SED Ingrid Slavec.⁴ Lutz pravi o tedanjem razmerju med etnologijo in geografijo, povedano

na kratko, naslednje.

V dobi razsvetljenstva, nekako od sredine 18. stoletja naprej, je prišlo do nove členitve tako imenovanih "zgodovinskih ved", ki so bile v dotedanji znanstveni tradiciji razumljene kot enoten sklop. Prva med vedami, ki se je izvila iz celote historičnih ved, je bila geografija, ki je ob kronologiji veljala za nekakšno drugo oko zgodovine. Pripovedovanje zgodb in opisovanje dežel in ljudi sta bila dotlej med seboj neločljiva. Pobude za osamosvojen razvoj so izvirale iz tako imenovanega državoznanstva, kateremu je šlo za znanje, ki naj bi bilo trdna podlaga za ukrepe praktične politike. V ospredje je stopilo zanimanje za prebivalce držav v njihovih konkretnih življenjskih razmerah. Prejšnja navezanost geografije na zgodovino je postala s tem nekako izžeta. Res pa je imela ob novi usmeritvi geografija tekmo v mlajši statistiki. Ob tem se je iz pobud za novo organizacijo razpoložljivega znanja na Nemškem pojavila, najbrž z izvirom v Göttingenu, še Völkerkunde ali etnografija. Pri vseh so bili predmet zanimanja ljudje, vendar se je geografija bolj usmerjala v življenje, povezano z državo, v tako imenovano "politično geografijo" (poleg zanimanja za zemljo kot telesa in za njene naravne prostorske značilnosti), medtem ko so preostala, nekoč "geografska" znanja o ljudeh pripadla etnografiji. Iz državoznanstvene statistike pa se je v tem času izoblikovala še Volkskunde. Skratka, na prehodnem področju geografije, zgodovine in antropologije je nastajala etnologija kot veda, ki skuša spoznavati ljudi v njihovih družbenih in kulturnih povezavah. Prvi nadrobnejši program in izčrpnejša predstavitev etnologije kot posebne stroke naj bi na nemškem jezikovnem območju sodila v osemdeseta leta 18. stoletja.

Nadaljnji razvoj je mogel biti na posamičnih območjih glede na različne razmere in vplive tudi različen. Nedvomno zani-

miva in poučna bi bila usklajena raziskava zgodovine razsvetljenskega razvojnega toka v slovenski etnologiji in zgodovine slovenske geografije. V pričujočem okviru je ne moremo z ničimer nadomestiti. Opozorimo lahko le na dozdej poznane skupne pojave v zgodovini obeh strok, ki jih je glede na nakazano genezo seveda več. Tudi če zaobidemo tako imenovano polihistorisko razvojno fazo, ki jo lepo ilustrira delo Janeza Vajkarda Valvasorja, je še vedno vrsta piscev in njihovih del, ki so sestavina zgodovinskega razvoja obeh ved. Med njimi so Balthasar, Hacquet, Friderik Baraga, Ignacij Knoblehar, Vinko Klun, Peter Kozler, Vilem Urbas, Simon Rutar in še kdo. Navedena imena sodijo v čas, ko je bila tako imenovana državoznanska etnologija še živa. Poznejšo usodo etnologije pa je določal iz slavističnega predmetnega spleta vznikli tok.

Domnevamo, da bi omenjena podrobna raziskava manj zanimala geografe. Razlog je v drugačnem družbenem položaju geografije, njeni drugačni razvojni poti in večji usmerjenosti v sodobnost. Medtem ko se etnologi pri utemeljevanju "avtentične" podobe stroke radi oziramo v njena zgodnja obdobja, sta pri geografih navadno močno poudarjena prehod od prevladovanja deskripcije k razglabljanju o problemih in izoblikovanje trdne materialistične osnove geografske vede.⁵ Oboje naj bi sodilo šele pod konec 19. stoletja, na Slovenskem pa smo za razvojem na tujem še zamujali.

Iz omenjenega razloga je mogoče pričakovati, da je bilo zvez med etnologijo in geografijo v našem stoletju manj. Vendar se je povezanost v tem in onem še obdržala. To so omogočile tudi nekatere nove pobude, ki so prihajale na Slovensko od zunaj.

Povezava med etnologijo, geografijo in ponavadi še zgodovino je ostajala živa v poljudnoznanstvenem slovstvu. O tak-

šnih zvezah med etnologijo in geografijo pri predstavitvah neevropskih etničnih skupin se lahko poučimo v najnovejšem delu Zmaga Šmitka.⁶ Nedvomno zelo zanimiv bi bil podoben razgled po domoznanski literaturi.

Gradivo etnološkega značaja je bilo sestavina tako imenovanega domoznanstva, kakor smo mimogrede že omenili, od začetkov etnološke vede. Podobno velja najbrž za geografijo. Nekatera etnološka ali domoznanska dela celo istovetimo.⁷ Domoznansko-kronistična, zemljepisno-zgodovinska, krajepisna, potopisna in podobna dela veljajo v geografiji za predhodnico znanstvene geografije. Domoznanstvo bi moglo biti tudi nekakšna amaterska geografija, pri čemer ne kaže spregledati opozorila, da so geografi-amaterji, ki so pisali "v stilu domoznanstva", veliko prispevali v zakladnico slovenske geografije, in je "domoznanska" geografija prepogostokrat omalovaževana.⁸

Tako imenovanega domoznanstva na tem mestu ne poudarjamo samo kot pomembnega stičišča etnologije in geografije, pač pa tudi zato, ker se nam zdi, da utegne biti to izrazito interdisciplinarno področje zanimiv kazalnik različnih idejnopolitičnih procesov. Nazoren primer je domoznansko ("krajevedčeskoje") gibanje v carski Rusiji in potem še v Sovjetski zvezi, skupaj z njegovo usodo v stalinskem obdobju. Smo imeli pri nas kdaj kaj podobnega? Sicer pa nas v podrobnostih zanimajo vse stopnje in vse pojavne oblike v razvoju naše vede. Strinjamo se z mnenjem sovjetskega etnologa S.A. Tokareva, ko pravi, da je pojav posameznih etnoloških koncepcij, da so njihovi medsebojni spopadi, da je zamenjava ene smeri z drugo vedno sestavni del velikega in zapletenega procesa razvoja družbene zavesti, boja družbenih ideologij.⁹ Preučevanje zgodovine posamičnih strok in njihovega medsebojnega razmerja ima tako lahko še dodatne razsežnosti.

Prelom z amatersko geografijo in začetke moderne geografije na Slovenskem postavljajo šele v čas po ustanovitvi univerze v Ljubljani. Kljub nekaterim kvalitetnim in "res geografskim spisom", ki so jih posamezniki, tako Janez Jesenko, napisali tudi že precej prej, naj bi bilo o slovenski geografiji kot znanosti mogoče govoriti šele po tem času.¹⁰ "Dejansko takrat, ob ustanovitvi slovenske univerze, slovenska geografska znanost, v nasprotju z drugimi našimi nacionalnimi vedami, še ni pognala pravih korenin. Ni še imela ljudi, ki bi lahko po svoji formalni in vsebinski kvalifikaciji takoj zastopali na novem slovenskem osrednjem znanstvenem zavodu geografsko znanost na tisti ravni, ki jo je le-ta že dosegla v zunanjem svetu" je zapisal Svetozar Ilešič.¹¹ Pač pa se je poslej, še zlasti od konca dvajsetih let, na univerzi razvilo izredno razgibano delovno jedro, ki je omogočilo pravi razmah slovenske geografije, do neke mere že pred drugo svetovno vojno, še zlasti pa po njej. Tako si je ljubljanska geografska šola "s svojim osrčjem na univerzi" lahko pridobila "nadpoperčen ugled in neke vrste vodilno vlogo v jugoslovanski geografiji."¹²

Drugačna je bila usoda slovenske etnologije. O narodopisju kot moderni vedi se govori že za konec 19. stoletja. Kot sestavina široko razumljene slovenske filologije je bila slovenska etnološka problematika že pred sto leti in več sestavina univerzitetnega študija na nekaterih avstrijskih univerzah. Ko pa so ustanavljali univerzo v Ljubljani, Slovencem etnologija očitno ni bila več potrebna. Načrtovalci slovenske univerze se za etnologijo niso potegovali. Vendar so jo formalno, po zakonu, dobili. S kraljevim zakonom o ustanovitvi ljubljanske univerze so namreč do nadaljnjega veljale tudi v Ljubljani uredbe o beograjski univerzi. V Beogradu pa so etnologijo imeli. Tako se je dogajalo, da so se nekateri tedanji najuglednejši univerzitetni profesorji, Slovenci, spraševali, ali je stolica za etnologijo v Ljub-

ljani potrebna, njihovi kolegi, ki so prišli v Ljubljano iz drugih delov države, pa so zatrjevali, da je "o potrebi etnologije pri Slovencih vsaka ekskurzija odveč".¹³ Uveljavilo se je mnenje drugih - z več ko dvajsetletno zamudo. "S tem, da naša stroka celih dvajset let ni prišla na fakulteto, je bilo v vsakem pogledu zelo mnogo zamujenega v vzgoji strokovnjakov, v reševanju tedaj še dokaj živega ljudskega izročila, v muzejskem delu in znanstvenem raziskovanju", je ob petdesetletnici ljubljanske univerze ugotavljal Vilko Novak.¹⁴ Ker naj bi filozofska fakulteta že od začetka "združevala skoraj vse ožje "nacionalne" znanstvene veje in pripeljala do njihovega bistvenega vzpona", kakor je ob isti priložnosti zatrjeval Bogø Grafenauer¹⁵, je bila torej etnologija v omenjenem pogledu redka izjema. In to ima težke posledice do današnjih dni.

Zgodovino uveljavljanja slovenske etnologije na univerzi smo nakazali nekoliko podrobneje zato, ker je vsaj posredno povezana z razmerjem med etnologijo in geografijo. Če so bili do etnologije na ljubljanski univerzi brezbržni slavisti, so bile pobude, resnične ali le formalne, ki so prihajale iz Beograda, bi rekli, "na liniji" z geografijo povezanega etnološkega razvojnega toka. Šlo je za tako imenovano Cvijićevo šolo. Medtem ko je bil študij geografije na ljubljanski univerzi v prvih časih še naravnan po vzoru avstrijskih univerz in tako povezan z biologijo ali zgodovino kot enakovrednima predmetoma, se je po nekaj letih po vzorcu beograjske univerze sistem študija spremenil. V tako imenovani antropogeografski skupini se je geografija kot glavni predmet povezovala z etnografijo kot stranskim predmetom. Spričo nezasedenosti stolice za "etnologijo in etnografijo" je bila ta povezava le formalna, čeprav so si jo nekateri študenti želeli in so v tem smislu tudi posredovali pri fakultetnem svetu. Končno je bil leta 1940 imenovan za rednega profesorja etnologije in etnografije Niko Županič; verjetno

le na podlagi lastnega prizadevanja. Kaže omeniti, da je Županič študiral na Dunaju poleg etnologije, antropologije, zgodovine, prazgodovinske arheologije geografijo in je tudi napisal posamezna dela, "zanimiva za geografa".¹⁶ Slovenski sedmošolci pa so v tridesetih letih v okviru geografije predelovali učbenik Jovana Erdeljanovića Osnove etnologije.

Omenjene povezave, načrtovane in deloma uresničene, so seveda odsevale določene vsebinske zveze med obema vedama. Tako je Rajko Ložar v uvodu v prvi zvezek Narodopisja Slovencev, ki je izšel leta 1944, pri opredeljevanju "pomožnih ved narodopisja" postavil geografijo "izmed prirodnih ved" na prvo mesto. Pomen geografije je po Ložarjevi sodbi "posebno velik tam, kjer so spomeniki ljudske kulture tesno povezani z naravo, kar velja zlasti o naselitvi, hiši in gospodarstvu". "Pri raziskovanju vpliva narave na človeka", je nadalje rečeno, "je v zadnjem času narodopisec dobil tekmeča, tako zvano antropogeografijo, ki raziskuje ravno njen vpliv na človeka in njegovo življenje ter obratno. V mnogih točkah se delo narodopisca ujema z delom antropogeografa. Vendar bi bilo napačno misliti, da more antropogeografija rešiti vprašanja, ki so pridržana etnografiji kot zgodovinski vedi, zlasti še, ker je antropogeografija sama izrazito deskriptivna veda. Toda narodopisec mora vestno upoštevati njene izsledke, ako hoče pravilno utemeljiti svoja lastna dognanja. Geografija pa nudi narodopisju dragoceno pomoč tudi s svojo kartografsko metodo, ki jo narodopisje v zadnjem času močno uporablja. S to metodo je mogoče pojasniti in prikazati stvari, ki bi sicer morale ostati nerazložene."¹⁷

Ložarjev pogled na razmerje med etnografijo in geografijo smo navedli v prepričanju, da odseva splošnejše gledanje na to vprašanje pri nas pred štiridesetimi leti. Dokaj podobna naziranja izraža na primer tudi dve desetletji mlajša ocena Melikove Slovenije, ki jo je napisal Boris Merhar. Pravi,

da je že predvojna izdaja "v večji meri posegla tudi v materialno ljudsko kulturo, seveda z geografskim, od etnografskega nekoliko različnim aspektom". Zlasti v poglavjih o kmečkih naseljih in kmečki domačiji je bila "sintetično prikazana in tipološko označena tista domača materialnokulturna stvarnost, ki jo je nekdanja "slovenska zemlja" nakazovala bravcu le z nekaterimi slikami in le izjemno z nekaj bežnimi stavki." Temu je dodal: "Tudi po osvoboditvi izdani II. (regionalni) del Slovenije (SM 1954, 1957, 1959, 1960) se češče dotika področij, ki so hkrati torišče etnografskih raziskovanj."¹⁸

Pri "antropogeografskih" in "regionalnogeografskih" delih je iz nakazanih zornih kotov torej šlo za "ujemanje v mnogih točkah" z etnografskim delom, za "hkratna torišča" obeh ved in le za "nekoliko različen aspekt". In kako gledamo danes na to vprašanje?

Etnologi opredeljujemo predmet svojega preučevanja s pojmom način življenja in ljudska kultura. Ložarjevemu poudarjanju "etnografije kot zgodovinske vede", ki se ukvarja predvsem s preteklostjo, dodajamo še družboslovni in sinhroni vidik, se pravi zanimanje za sedanjost. Metodologijo, ki ji sledimo, označujemo kot genetično-strukturalno. Med temeljnimi cilji našega prizadevanja sta razkrivanje zakonitosti družbenozgodovinskega razvojnega procesa in vzgoja zgodovinskega načina mišljenja.

Za moderno geografijo naj bi bilo značilno raziskovanje in pojasnjevanje kompleksne resničnosti zemeljske površinske sfere. V tem je njena posebnost v odnosu do drugih znanosti. "Njen namen je, da proučuje, ugotavlja in tolmači zakone o vzročni in funkcijski povezavi pojavov na zemljski površini in njihovi prostorski soodvisnosti." Ali z drugimi besedami: "Sodobna geografija... skuša spoznati, zapopasti

in razložiti vse tiste fizične in socialno-ekonomske dejavnike, ki oblikujejo in spreminjajo zemeljsko površinsko stvarnost." Poudarek naj bi bil pri tem na celostnem, vsestranskem in dialektičnem obravnavanju. Glede na take ambicije je geografija prišteta med "kompleksne in sintetične vede".¹⁹ Omenjena "kompleksna stvarnost zemeljske površinske sfere" je označena tudi kot "prostorsko-pokrajinska stvarnost", "kompleksna prostorsko-regionalna problematika", tudi kot "pokrajina v pomenu pejzaža", kot "geografsko okolje" in podobno.²⁰

Seveda so označbe predmeta, metodologije in ciljev te ali druge vede lahko pri različno usmerjenih raziskovalcih tudi različne. Tako je, na primer, med etnologi še vedno za koga ljudska kultura edini predmet njegovega zanimanja. Brali smo že, da je zgodovina načina življenja zadostna oznaka predmeta današnje etnologije. Res je tudi, da genetično-strukturalna metodološka naravnost še zdaleč ni značilna za vse današnje slovensko etnološko strokovno delo. Kljub temu smo prepričani, da je razmerje med etnologijo in geografijo z omenjenimi predmetnimi označbami dovolj dobro opredeljeno. Metodološki vidik nas prav spričo našega genetično-strukturalnega zornega kota posebej ne zanima in ne prizadeva. Vseeno kaže na koncu zavzeti določnejše stališče glede nekaterih dilem.

Pred leti smo se v razpravi o raziskovanju kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem, ki je bila na Filozofski fakulteti v Ljubljani, srečali z mnenjem, da je bistveno, "da določeno področje znanstveno raziskujemo, ni pa pomembno, pripadnik katere stroke ga raziskuje. Pomembno je, kako, dobro ali slabo, ga kdo raziskuje".²¹ Načelno seveda temu stališču ni mogoče ugovarjati. Ko pa gre za vprašanje usposabljanja za "dobro", kvalitetno raziskovalno delo, se omenjena trditev pokaže v drugačni luči. V kolikor so take ali po-

dobne trditve kdaj žive tudi v etnologiji in geografiji, jim spričo tega ne kaže slediti. Tako se pridružujemo mnenju Svetozarja Ilešiča, ki se je zavzemal za čim bolj racionalno organizacijo delitve dela, za jasno opredelitev predmeta in delovnega področja, čeprav se nam taka opredelitev zazdi, kot je baje dejal eden od francoskih geografov, "včasih težka, nesmiselna ali celo nevarna".²²

V skladu s prej povedanim so izhodišča ali fokus geografskega zanimanja "geografsko okolje" oziroma njegove soznačnice. Zanimanje za predmet obravnave naj bi bilo "kompleksno", "sintetično", "celovito". Podobno bi lahko dejali za predmet etnološkega preučevanja, za "način življenja" in za "ljudsko kulturo". Ti dve pojavnosti nas zanimata v vsej njuni celovitosti, v njuni relativno samostojni kulturni strukturi. Predpostavka o posebni strukturiranosti je celo podlaga za utemeljevanje etnologije kot posebne vede. Tudi geografija se, kot vse kaže, utemeljuje s pojavnostjo "pokrajine v pomenu pejzaža" oziroma "geografskega okolja", kar pomeni na primer v razmerju do sociologije to, da preučuje geograf družbo "po njenih zunanjih, pokrajinskih učinkih, sociolog pa po njeni "notranjosti", po socialni strukturi ... po "socialni morfologiji".²³ Ker sta kajpak tudi "način življenja" in "ljudska kultura" sestavina "družbe", je treba v nakazani opredelitvi iskati analogijo za opredeljevanje razmerja med etnologijo in geografijo. Seveda, če se z nakazano opredelitvijo strinjamo. In res ne vidimo razlogov, da se ne bi.

Etnološki pojavi kajpak eksistirajo le v takšnem ali drugačnem prostoru (in času), v določenem "geografskem okolju". Če gledamo nanje glede na njihove "zunanje, pokrajinske učinke", smo, gledano iz prej nakazanega geografskega zornega kota, pač geografi. Če jih obravnavamo kot sestavino "načina življenja" in "ljudske kulture" v smislu

posebnih struktur, je naš vidik etnološkega značaja in opravljamo tako nalogo, ki je naložena etnologom.

"Način življenja" in "ljudska kultura" sta seveda le dve relativno samostojni strukturi v vrsti analognih pojavnosti v "geografskem okolju", v "družbi", v "zgodovini". Predmet etnološkega preučevanja je potemtakem ožji od predmeta geografije, sociologije, zgodovinopisja. Etnologija se ne more potegovati za tako "kompleksen" ali "obči" značaj, kakršnega navadno pripisujejo omenjenim disciplinam njihovi nosilci. Čeprav bo o širini pojmov ljudska kultura in način življenja še tekla razprava, je vendarle jasno, da je obseg kategorije "ljudska kultura" omejen že s prilastkom "ljudska", medtem ko pojem "način življenja" omejujemo etnologi sami s pristavkom: "način življenja - na ravni vsakdanjosti". Vendar si s tem ne zapiramo poti do vsebine pojma "način življenja" brez take omejitve. Pojmovanje načina življenja je namreč pogosto zelo široko, na primer tedaj, ko govorimo o sodobnem ali modernem načinu življenja, o ameriškem načinu življenja ipd.²⁴ Na tem mestu bi nas v nakazani zvezi seveda še zlasti zanimala vsebina in obseg geografskega pojmovanja "načina življenja" ali "življenjskega načina" v okviru "géographie humaine" pa tudi značaj tako imenovanih "Lebensformgruppen", kar je vse odsevalo tudi v slovenski geografiji.²⁵ V tem bi namreč utegnili biti ena od terminoloških zadreg, ki otežujejo "dialog s sorodnimi vedami", na kar je bilo v geografski literaturi že opozorjeno.²⁶ Sicer smo pa mnenja, da razmerje med etnologijo in geografijo ni obremenjeno z nikakršnimi večjimi problemi kljub pogostemu tematskemu prekrivanju. Njuni izhodišči sta različni in v tem je bistvo stvari. Seveda pa je mogoče in bi bilo tudi potrebno pri razreševanju parcialnih vprašanj opraviti koordinacijo dela, kar bi bilo zelo koristno za obe disciplini. Če je bilo takega sodelovanja doslej malo, prav gotovo glede na zveze v preteklosti premalo, kaže v bodoče

ravnati drugače. Predvsem bi bilo potrebno napraviti evidenco vseh tistih vprašanj, ki jih razrešujemo podobno ali celo enako ne glede na razlike v izhodišču. Takšen značaj imajo morda nekateri razdelki v Etnolôški topografiji slovenskega etničnega ozemlja, ki nastaja po občinah v SRS in njim bolj ali manj ustreznih območjih v zamejstvu. Je pa to kajpak le ena od oblik, ki bi ji mogle slediti še druge.

O p o m b e

- 1 Slavko Kremenšek, 1980, H genezi razmerja med etnologijo in slavistikom, Glasnik SED, 20, št. 2, str. 37.
- 2 Prim.: Slavko Kremenšek, 1979, Razsvetljenstvo in etnološka misel, Obdobja 1, Ljubljana, str. 409 sled.
- 3 Bogo Grafenauer, 1984, Ali so mogoči "pogledi na katerokoli znanost brez obravnavanja njene svojske metodologije?", Traditiones 10-12 (1981-1983), Ljubljana, str. 213 sled.
- 4 Prispevek bo izšel v Glasniku SED, 1985, št. 1-2.
- 5 Prim.: Svetozar Ilešič, 1969, Geografija, Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani, Ljubljana, str. 231; isti, Pogledi na geografijo, Ljubljana, 1979, str. 55; Igor Vrišer, 1969, Uvod v geografijo, Ljubljana, str. 82.
- 6 Zmago Šmitek, 1986, Klic daljnih svetov, Ljubljana, str. 220 sled.
- 7 Prim.: Jožef Košič, prekmurski pisatelj, 1958, Razprave SAZU, 2. raz., III, str. 243.
- 8 Prim.: S. Ilešič, Pogledi na geografijo, str. 27/28, 50; I. Vrišer, Uvod v geografijo, str. 94.
- 9 S.A. Tokarev, 1978, Istorija zarubežnoj etnografii, Moskva, str. 7.
- 10 I. Vrišer, Uvod v geografijo, str. 94; S. Ilešič, Geografija, str. 232.
- 11 S. Ilešič, Pogledi na geografijo, str. 28.
- 12 S. Ilešič, Geografija, str. 241.

- 13 Prim.: Slavko Kremenšek, 1981, 40 let etnologije na ljubljanski univerzi-predzgodovina, Glasnik SED, 21, št. 1, str. 2-5.
- 14 V. Novak, Etnologija, Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani, str. 228.
- 15 Bogo Grafenauer, Filozofska fakulteta, Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani, str. 197.
- 16 Prim.: Silvo Kranjec, 1964, Geografija, Slovenska Matica 1864-1964, Ljubljana, str. 218.
- 17 Rajko Ložar, 1944, Narodopisje, njegovo bistvo, naloge in pomen, Narodopisje Slovencev, I, Ljubljana, str. 19.
- 18 Boris Merhar, 1964, Folklor in narodopisje, Slovenska Matica 1864-1964, Ljubljana, str. 135-136.
- 19 Igor Vrišer, 1985, Uvod v geografijo, str. 7, 9/10; isti, Položaj, stremljenja in dosežki slovenske socialne geografije, Stanje in razvoj družbenih znanosti na Slovenskem, Ljubljana, str. 209.
- 20 S. Ilešič, Pogledi na geografijo, str. 18, 25, 26, 80, 81, 82.
- 21 Vasilij Melik, 1980. K zgodovini vsakdanjega življenja, Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem, Ljubljana, str. 91.
- 22 S. Ilešič, Pogledi na geografijo, str. 78/79.
- 23 N.d., str. 81.
- 24 Prim.: Slavko Kremenšek, Etnološki razgledi in dileme, 2, Ljubljana, 1985, str. 102 sled.
- 25 S. Ilešič, Pogledi na geografijo, str. 63, 266, 268; I. Vrišer, Uvod v geografijo, str. 88; isti, Položaj, stremljenja, str. 210.
- 26 I. Vrišer, Položaj, stremljenja ..., str. 218.